

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Світлана Шапенко,

учителька української мови та літератури,
зарубіжної літератури Зноб-Новгородського
лицею Зноб-Новгородської селищної ради
Сумської області

Державний гімн України Урок за темою «Пісні літературного походження» (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09(477):784.71

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362597>

Тема. Пісні літературного походження. Урочисті пісні. Гімн. Павло Чубинський та Микола Вербицький. «Ще не вмерла України...» — національний гімн нашої держави.

Мета: ознайомити учнів зі змістом та особливостями пісень літературного походження; проаналізувати особливості та характерні ознаки гімну як літературного жанру; звернути увагу на історію створення гімну України, його призначення; розвивати вміння виразно й вдумливо читати пісні, визначати й коментувати відповідні мотиви; формувати кругозір, світогляд; прищеплювати почуття пошани до національних символів, повагу до митців слова; виховувати любов до Батьківщини, народу, його традицій.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник «Українська література» (авт. В. Архипова, С. Січкара, С. Шило) для 6 класу НУШ, звукозапис гімну України, зображення символів України, портрети П.Чубинського, М. Вербицького.

Теорія літератури: літературна пісня, гімн.

Хід уроку

I. Повідомлення теми й мети уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти.

© Світлана Шапенко, 2026

III. Актуалізація опорних знань учнів.

Перевірка домашнього завдання.

1. Заслуховування записаних учнями вдома колискових пісень.
2. Огляд ілюстрацій, створених учнями до колискових пісень.
3. Визначення основної думки колискових пісень, ролі епітетів у цих піснях.
4. «Словничок ласкавих слів» — учні зачитують лагідні слова для своїх матусь.

IV. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу.

Робота зі словом уроку «Відвага»: висловлюють припущення, як воно пов'язано з темою уроку.

Заслуховування Гімну України.

<https://www.youtube.com/watch?v=ouXXAE73ASY>

Навчальна лекція

Є пісні дуже популярні серед українців так само, як і народні. Проте ми можемо й не здогадатися, що такі пісні мають конкретного автора. Їх називають літературними. І цим вони відрізняються від народних пісень. Пісні «Ще не вмерла України і слава, і воля...», «Вчителька моя», «Два кольори», «Ой у лузі червона калина похилилася», «Червона рута», «Пісня про рушник» мають літературне походження, вони увійшли у народну словесність завдяки своїй високій популярності.

Серед названих пісень є така, що відрізняється від інших урочистістю: «Ще не вмерла України і слава, і воля...». Це — національний гімн нашої держави.

• Словникова робота.

— Як ви думаєте, що означає слово «гімн»? Перевірте своє припущення за підручником (с.41), запишіть тлумачення цього слова до літературознавчого словничка.

Гімн — це урочиста пісня або музичний твір, що прославляє певну ідею, подію, особу чи державу.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Зазвичай його виконують на святах, офіційних прийомах, військових парадах. Він є символом державної єдності. Це голос нації, який об'єднує людей у моменти радості, скорботи, гордості. Кожна країна має свій гімн, обов'язок кожного громадянина знати цю пісню напам'ять.

— Як виконується гімн і чому саме так? (*Стоячи, урочисто, піднесено*).

— Але чи задумувались ви, як і чому виникли ці величні мелодії? Давайте поринемо в історію й розкриємо цей цікавий феномен.

Уперше гімни почали виконуватися у Давній Греції на честь богів та героїв. Одним із перших національних гімнів вважається «Боже, бережи короля / королеву» Великої Британії (1745 рік). Його виконували під час важливих подій, і ця традиція швидко поширилася по всьому світу. Україна має свій особливий шлях. Наш національний гімн «Ще не вмерла України і слава, і воля» був створений у 1862 році Павлом Чубинським, а мелодію написав Михайло Вербицький. Це не просто пісня, а заклик до боротьби, віри й надії, який об'єднав покоління українців.

Цікаві факти про гімни.

Ось кілька моментів, які можуть вас здивувати:

- У світі є лише кілька держав, які не мають тексту у своєму гімні. Наприклад, гімн Іспанії — це просто мелодія.
- Найкоротший гімн у світі — у Японії. Його текст складається лише з 32 складів.
- Деякі гімни змінювались із плином часу. Наприклад, слова українського гімну адаптували до сучасних подій.

— Де і коли ви чули виконання національного гімну?

— Які знаєте символи України?

— Які з них народні? (*Верба, калина, вишиванка, вінок, рушник, хата та ін.*).

— Які державні символи вам ще відомі? (*Прапор, герб*).

Самостійна робота за підручником — с. 46 (читання статті).

Заслуховування учнівських повідомлень.

Історія створення гімну України

Створення українського гімну бере початок з осені 1862 року, коли на одній з вечірок у Павла Чубинського, етнографа, фольклориста та поета, сербські студенти, які навчалися в Київському університеті, співали патріотичну пісню. Чубинському пісня дуже сподобалася, і він раптом подався в іншу кімнату, а через півгодини вийшов звідти з готовим текстом пісні «Ще не вмерла Україна», яку тут же проспівали на сербський мотив. Вперше вірш був опублікований в Галичині, у 1863 році, у четвертому номері львівського літературно-політичного вісника «Мета». Крім цього вірша, у журналі було надруковано ще низку віршів Т. Шев-

ченка. Тому тривалий час вважали, що автором вірша був Тарас Шевченко. Також побутувала думка, що це не авторський твір, а народний. Вірш так швидко поширювався серед українських громад Наддніпрянщини, що не залишився без уваги російської влади. 20 жовтня того ж року за наказом голови жандармів князя Долгорукого Павла Чубинського вислали на проживання в Архангельську губернію під наглядом поліції. Причина — авторство «возмутительных песен и прокламаций» та через «вредное влияние на умы простолоудинов». Було тоді йому 23 роки.

ЧУБИНСЬКИЙ
ПАВЛО ПЛАТОНОВИЧ

ЗАПИСАВ БЛИЗЬКО
ЧОТИРЬОХ ТИСЯЧ
ОБРЯДОВИХ
ПІСЕНЬ, КАЗОК,
ЗВИЧАЇВ, ОБРЯДІВ.

Того ж року текст вірша потрапив до рук священника та композитора Михайла Вербицького. На той час композитор перебував у м. Львові. Отець Михайло був настільки зачарований змістом вірша, що вирішив написати до нього музику. Слід зазначити, що первісну музику М. Вербицький написав для солоспіву в супроводі гітари, а вже згодом розробив її для хору. Вперше пісня пролунала у 1864 р. в селі Млини, де довго жив і працював автор музики. Музичний текст вперше побачив світ 1885 р. у збірці «Кобзар», полонивши широкі кола громадськості.

ВЕРБИЦЬКИЙ
МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

ПРОФЕСІЙНИЙ
КОМПОЗИТОР,
ХОРОВИЙ
ДИРИГЕНТ І
МУЗИЧНИЙ ДІЯЧ

Затвердження пісні як гімну Незалежної України

За радянських часів гімн співати забороняли, знищили близько 60 примірників твору, жорстоко переслідували тих, хто його поширював.

17 червня 1917 року авторитетне американське видання «The New York Times» опублікувало замітку про затвердження офіційного перекладу гімну України.

На фестивалі «Червона Рута» 24 вересня 1989 року вперше за багато років «Ще не вмерла Україна» прозвучала публічно.

24 серпня 1991 року Україна здобула незалежність — був проголошений Акт незалежності. 5-го грудня «Ще

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

не вмерла Україна» вперше прозвучала на засіданні Верховної Ради, присвяченому підсумкам всеукраїнського референдуму та виборам Президента, у виконанні хору імені Верьовки.

У січні 1992 року Верховна Рада затвердила «Ще не вмерла Україна» як державний гімн. Втім, закон «Про Державний Гімн України» депутати ухвалили лише у 2003 році. За пропозицією тодішнього президента Леоніда Кучми перший рядок пісні змінили: замість «Ще не вмерла Україна, і слава, і воля» стало «Ще не вмерла України і слава, і воля». Згідно із законом, Державним Гімном України є національний гімн на музику Михайла Вербицького зі словами першого куплета та приспіву Павла Чубинського.

Виразне читання Гімну.

Завдання «Мікрофон».

— Назвіть мотиви цієї пісні. (*Боротьба за свободу та незалежність, віра у незламність українського народу та його щасливе майбутнє*).

— Які почуття викликав у вас цей текст?

— Як змінилося ставлення до державної символіки України з огляду на сучасні події?

— Що відчуваєте, коли звучить Гімн України?

— Завдяки чому, на думку автора, українці — непереможний народ?

— А як думаєте ви?

Порівняльна робота.

Учні порівнюють тексти «Ще не вмерла Україна...»

П. Чубинського та Гімну України.

Дослідницько-пошукова робота за змістом пісні «Ще не вмерла Україна...».

Учні:

— називають тему твору;

— називають усі географічні назви, які є в Гімні;

— називають прізвиська визволителів українського народу;

— знаходять строфу, де є три метафори підряд;

— визначають, в якому часі переважно вжито дієслова й чому саме в такому;

— зачитують рядки, які натякають на славне минуле нашої батьківщини;

— аналізують художні особливості твору;

— порівнюють відповідність слів і мелодії.

Вивчення гімну «Ще не вмерла України...» напам'ять.

Учні всі разом і по одному виконують пісню-гімн під караоке.

<https://youtu.be/oJ7PjS1gmo?si=kJu5d1pg7MfU32g>

V. Узагальнення та систематизація вивченого

Завдання «Знайдіть відповідність».

1. Павло Чубинський	а) Дон
2. «урочиста пісня»	б) роса на сонці
3. Чорне	в) поет
4. «Згинуть наші воріженьки»	г) море
5. Михайло Вербицький	Г) композитор
6. Річка	д) гімн

VI. Рефлексивно-оцінювальний етап.

• Чому ми пишаємося своїм Гімном?

• Закінчіть речення: «Мені вдалося... Потрібно попрацювати над ... У тексті вірша я».

Тестування «Пісня літературного походження «Ще не вмерла Україна»

1. Пісні літературного походження — це твори...

- а) написані українським народом;
- б) написані колективно;
- в) слова до якої написала конкретна людина;
- г) мають літературне коріння.

2. Гімн — це...

- а) бувальщина ;
- б) заклик до боротьби;
- в) урочиста пісня, що прославляє певну ідею, подію, особу чи державу;
- г) музичний твір про богів.

3. Як виконується гімн і чому саме так?

- а) сидячи, розслаблено;
- б) стоячи, урочисто, піднесено;
- в) сумно, задумливо;
- г) швидко, має певну тривалість.

4. Уперше гімни почали виконуватися ...

- а) в Україні;
- б) у Великій Британії;
- в) у Давній Греції;
- г) у Франції.

5. Закон «Про Державний гімн України» депутати ухвалили у 2003 році за каденції...

- а) Леоніда Кучми ;
- б) Петра Порошенка;
- в) Володимира Зеленського;
- г) Віктора Ющенка.

6. Хто є автором вірша «Ще не вмерла Україна» ?

- а) Леонід Кучма;
- б) Тарас Шевченко;
- в) Михайло Вербицький;
- г) Павло Чубинський.

7. Хто написав музику до вірша «Ще не вмерла Україна»?

- а) Микола Лисенко;
- б) Павло Чубинський;
- в) Тарас Шевченко;
- г) Михайло Вербицький.

8. Зазначте провідні мотиви вірша «Ще не вмерла України»:

- а) про дружбу народів;
- б) про ворогів України та українського народу;
- в) про шанування пам'яті про загиблих захисників;
- г) про боротьбу за свободу та незалежність, віру в незламність українського народу та його щасливе майбутнє.

9. У Гімні «Ще не вмерла України...» не згадується річка:

- а) Дон;
- б) Дніпро;
- в) Свига;
- г) Сян.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

10. Хто згине, як роса на сонці?
а) сльози матері;
б) наші воріженьки;
в) комашки;
г) брата-українці.
11. Яким художнім засобом є фраза «усміхнеться доля»?
а) порівнянням;
б) епітетом;
в) метафорою;
г) алегорією.
12. За що українці ладні покласти душу й тіло?
а) за гроші;
б) за смаколики;
в) за свою свободу;
г) за квиток на виставу.

Відповіді: 1в, 2в, 3б, 4в, 5а, 6г, 7г, 8г, 9в, 10б, 11в, 12в.

VII. Домашнє завдання.

1. За підручником опрацювати матеріал с.41-42.
2. Вивчити напам'ять Гімн України «Ще не вмерла України...».
3. Скласти твір на тему «Що я відчуваю, коли чую гімн України?» або пройти тестування <https://vseosvita.ua/test/start/cnl685>

Номінація «Розробка уроку української літератури для учнів 5-9 класів НУШ»

Оксана Гризодуб,

учителька української мови та літератури
Нікольської гімназії «Софія»
з загальноосвітньою школою I ступеня № 2
Нікольської селищної ради Донецької області

Батьківщина на крилах поезії — на долонях прози Урок-узагальнення знань з української літератури (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(477)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362601>

Мета:

- **навчальна:** узагальнити знання про художні образи та ідеї у вивчених творах про Батьківщину;

формувати вміння аналізувати ліричний твір та прозовий текст, визначати їх головну думку;

- **розвивальна:** розвивати критичне мислення, навички роботи в групі, вміння пояснювати свій вибір, добирати аргументи з тексту та користуватися QR-кодами;
- **виховна:** виховувати почуття патріотизму, любові та поваги до рідної землі, природи, традицій (верба, калина), а також формувати поняття про «екологію душі» та доброту.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань.

Обладнання: підручник, картки-завдання для груп (авторські), картка-жереб, мультимедійна дошка, пристрої з доступом до інтернету для роботи з QR-кодом.

© Оксана Гризодуб, 2026